

OKUL KÜTÜPHANESİ E-KİTAP İŞ MODELLERİ

Çeviri: Nurcan ŞEN *

Lisans Ortaklığı Oluşturma

Ödünç kitap vermede, kütüphanelerin satın alabilecekleri e-kitap isimleri ve e-kitap edinmeyle ilgili iş modellerine gittikçe daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Okul kütüphanelerini ve e-kitapları dikkate aldığımızda farklı bir durumla karşı karşıya kalmaktayız – okul kütüphanelerinde daha fazla e-kitaba erişim, daha fazla çeşitlilikte iş modelleri ve çok daha kullanıcı uyumlu kütüphane/yayımcı ilişkilerinin geliştirildiğini görebiliyoruz.

Halk kütüphanelerinin çoğu, daha çok ticari kitapları -kurgusal ve kurgusal olmayan türde en iyi satanlar ve diğer ilgi çeken türde kitapları koleksiyonlarına almaktadırlar- ancak harcadıkları para miktarı toplam ticari pazarın çok az bir kısmını oluşturmaktadır. Buna rağmen okul kütüphaneleri hala ticari kitaplar satın almayı isteseler de koleksiyonların bütçesinin çoğu okul kitaplarından oluşan K-12 eğitim materyallerine tahsis edilmektedir. Bu da okul kütüphanelerini K-12 eğitim kaynaklarının en büyük alıcısı yapmaktadır. Sonuç olarak okul kütüphaneleri, halk kütüphanelerine göre daha çok e-kitap kullanma, fiyatlandırma ve sözleşme şartları açısından daha büyük bir pazar gücüne sahiptir.

Ayrıca, K-12 e-kitap yayıncıları genellikle–çoğu Random gibi ticari yayıncı olmasına karşın uluslararası holdinglerin yan kuruluşları değildir.

Öyle ki, istenirse House veya Hachette Kitap Grubu'nun kaynakları tüm halk kütüphanesi pazarını karşılayabilecek durumdadır. Açıkçası bu yayıncılar, küçük ama çoğunlukla bu pazarda hayatta kalmak için okul kütüphaneleriyle yakın çalışan küçük, bağımsız şirketlerdir. Okul kütüphane pazarındaki tüm firmaların mükemmel olduğunu söylemek mümkün değildir. Artan sayıda K-12 yayıncısı, “doğrudan ebeveyne satış” şeklindeki iş modelini tercih etmekte ve büyüyen evde eğitim eğiliminin avantajlarını yakalayarak genel olarak kütüphanelerin sahip olduğu aynı türdeki kaynakların çoğu için rekabet etmektedirler. Aynı zamanda, K-12 e-kitap yayıncıları, toplu alım yapan ve toplu alımlarla fiyat indirimi sağlayan kütüphane merkezini atlayarak doğrudan öğretmenlere kitapları satmaktadırlar. Bu yayıncıların çoğu, yıllardır sadece okul ve okul kütüphanelerine kitap satışı yapmaktadır. Böylece, dijital materyallerin alınmasındaki bu işbirliği yaklaşımı

* Eğitim Uzmanı, Millî Eğitim Bakanlığı, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü

rekabeti azaltmış ve karşılıklı faydaya dayalı çeşitli iş modellerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

K-12 yayıncılarından sınırsız eşzamanlı erişim için lisanslı kaynakları bulmak çok daha yaygın bir durumdur. Okul kütüphaneleri ile çalışmaya istekli, 3M gibi toplayıcı platformlar sunan bazı aracı firmalar bulunsa da K-12 yayıncıları kendi platformlarını geliştirmeye daha fazla istekli olmuşlardır.

Bu bölümde beş farklı iş modeli gözden geçirilecektir; bu modeller sınırsız eş zamanlı erişim, bire-bir lisanslar, kullanım başına ödeme & kiralama, abonelik hizmetleri ve çevrimiçi perakendeci platform modelleridir.

Sınırsız eşzamanlı erişim:

Sınırsız erişim lisansı, sınıf içi öğretim ihtiyaçlarıyla uyumlu bilgi metinleri açısından okul kütüphanelerinde e-kitap için en yaygın iş modelidir. Adından da anlaşılacağı gibi içerik, bir okul veya okulun bulunduğu ilçe içinde eşzamanlı olarak sınırsız sayıda okuyucunun kullanımına açıktır. Bu model öğretmenin bilgisayar laboratuvarındaki tüm öğrencilerin mobil – dizüstü bilgisayar ya da avuç içi cihazlarda e-kitap kullanımını kolaylaştırmaktadır. Sınıftaki tüm öğrencilerin cihazlarda yapılan ayarlarla e-kitap kullanmalarını daha kolay hale getirir. Lisanslar, genellikle kaynaklara “ev erişimini” de içermektedir.

Bu tip lisanslarda, okul olarak tanımlanmış -bazen tek bir binanın birden çok okulu içerisinde barındırmasına karşın genellikle okul binası olarak belirlenmiş olan- her bir bina için lisanslama eğilimi görülmektedir. Bu fiyatlandırma yapısı, daha az kullanım potansiyeline karşın daha büyük okullarla aynı parayı ödemek istemeyen küçük bütçeli küçük okullar için eşitsizliğe yol açabilmektedir. Buna karşılık, bazı yayıncılar bir semtin tüm okullarını kapsayan, ilçe düzeyinde tüm öğrencilerin materyallere erişimini sağlayan makul bir fiyatlandırma sunmaktadırlar. Anlık eşzamanlı erişim modeli seçimi, okulların kurumsal yapısı ve yönetim biçimine bağlıdır. EBSCO bu modeli sunan bir platformdur. Bu platformla kullanıcı hesabı devam ettiği sürece kütüphanenin kopyaları kullanmaya devam etmesine izin verilmektedir.

Bire bir lisanslar:

Halk kütüphanelerinde olduğu gibi, okul kütüphanelerinde de her bir e-kitabın tek bir okuyucu ile sınırlandırılması temelinde bire bir lisanslama şeklindedir. Erişim, Dijital Haklar Yönetim Sistemi (DRM) ve ödeme ve çıkış sürecinden sonra mümkün olabilmektedir. Bu

◆ Okul Kütüphanesi E-kitap İş Modelleri

modelde e-kitaplar, daha çok OverDrive gibi bir toplayıcı platform veya üçüncü parti sunucu ile hizmete sunulduğunda kullanılmaktadır. Bire bir lisanslama pazarında, kaynak ve uzmanlık yetersizliğinden dolayı yayımcıların kendi başlarına sağlayamayacağı bakım, kurulum ve Dijital Haklar Yönetim Sistemi (DRM) uygulaması hizmetini onlar adına araçlar yürütmektedir. Sınırsız eşzamanlı (anlık) erişim modelinin kullanımının yaygınlaşmasının, bire bir lisanslama modelinde DRM uygulama ve bakım giderleri ile diğer zorluklara bağlı olarak gelişim gösterdiği düşünülmektedir.

Sınıf ihtiyaçları doğrultusunda bazı içerikler, çoklu lisanslama (one-to x) ile tek bir kitap satın alınarak üç, beş veya daha fazla sayıda eşzamanlı kullanıcıya izin veren modifiye bir lisanslama modeli ile kullanılmaktadır. Üç kullanıcı model, içerisinde 5 veya 6 öğrenci ile bir öğretmenin bulunduğu bir okuma grubu için 7 kopya üzerinden satın alma yapan okullar için en çok aranan ve satın alınan bir modeldir. Diğer taraftan yayımcılar bir aracı platform ile e-kitabın tek kullanıcı ve çok kullanıcı versiyonlarını kullanıma sunmaktadırlar. Çok kullanıcı e-kitap versiyonu, tek kullanıcı fiyatının üç veya beş katı bir fiyatla genellikle sınırsız erişim sitesi lisansı olarak satılmaktadır. Bu durum zaman, çaba ve sınırlı erişim maliyeti açısından bakıldığında genellikle daha liberal ve açık bir yaklaşım olarak çok çeşitli ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak yayımcıya faydaları açısından daha fazla tercih edilmektedir.

Kullanım başına ödeme

Kullanım başına ödeme, yeni ortaya çıkan bir iş modeli olarak e-kitap için her bir kiralama başına belirlenmiş bir fiyat temelinde bir fiyatlandırma yöntemidir. Okul kütüphanelerinde adına hesap açılan öğrencinin her bir e-kitap okumasında belirlenen miktar (genellikle 1\$) tahsil edilir. Öğrencilerin aynı anda belirli sayıda kitap için ödeme yapmaları sınırlandırılmakta ve böylece yıllık kiralama ve ödemeler de sınırlandırılarak maliyeti kontrol etmek mümkün olabilmektedir. Bu şekildeki bir iş modelinde, kütüphanenin ön ödeme yapmaksızın üye olduğu sisteme Brain Hive bir örnek olarak gösterilebilir. Bu durumda kütüphaneler içerik için belirli bir süre boyunca (yıllık, dönemlik, vb. her bir kullanım için sadece 1 \$ kullanım bedeli öderler

Kütüphaneler önceden kaç kişinin kullanacağı bilinen, fiyatlandırılması yapılmış içerik de satın alabilirler. Bu güne kadar bu model, Beş Büyük ticari yayıncının kurgusal kitap türlerine erişimin sınırlı olmasına karşın özellikle kurgusal olmayan bazı kitapların okul

kütüphanelerine girmesinde başarılı olmuştur. Bu model bazı ticari yayıncıların e-kitap fiyatları ile karşılaştırıldığında yüksek gelebilir ancak önemli tasarruflar da sağlayabilmektedir. Platform maliyetlerini dışarda bırakacak olursak (maliyete eklenmesi durumunda), 84\$ lık tek kullanıcı bir e-kitap maliyeti 1\$ kiralama bedeli ile üç buçuk yılda iki haftalık ödünç verme karşısında dahi avantaj göstermemektedir. Kullanım başına ödeme, bağımsız bazı yayıncıların sunduğu birçok kurgusal kitabı keşfetmek için kütüphaneciler ve öğrenciler için uygun maliyetli bir yöntem olabilmektedir. Bu modeller ayrıca okuma anlama sınavları, araç kullanımı ve not alma gibi artı avantajlar da sunabilmektedirler.

Teknik açıdan bakıldığında, bir önceki örneğe göre bu model, okul dışından güvenli erişim sağlamak için sürekli açık bir internet bağlantısı gerektirmektedir. Ödünç alma süresi kütüphane tarafından ayarlanmakta olup, sunulan süreden daha kısa bir dönemi seçerek veya bir başka nedenle herhangi bir fiyat indirimi yapılmamaktadır. Okuyuculardan ücret tahsil edilmeden, kitapların %25'ne kadarının okunmasına izin verilmektedir.

Abonelik hizmetleri

Okul kütüphanelerine kaynak sağlamak amacıyla daha küçük, bağımsız yayıncılar geniş bir e-kitap koleksiyonuna bir yıllık abonelik için başka bir model geliştirdiler. Bu sayede, okul ve okul kütüphanelerinin aşına olduğu bir iş modeli olan veritabanı abonelikleri ile daha fazla e-kitap temin edilmektedir. Abonelikler genellikle, bir yıl için sabit bir fiyat üzerinden belirlenmiş bir e-kitap setine sınırsız eşzamanlı/anlık erişim sunmaktadırlar. Bu abonelik yoluyla her yıl, yeni ve farklı e-kitap seti kullanıma sunulmaktadır. Scholastic (dijital kütüphane platformu) de yer alan TumbleBooks, McGraw-Hill Professional ve Storia bu modele örnek yayıncılardır. Bu modelin avantajı, sürekli lisanslı bir kitap setinin hizmete sunumunun yavaşlığıyla kıyasla daha büyük bir kitap koleksiyonunu anlık dağıtımla hizmete sunmaya olanak sağlamasıdır. Özünde bu model, kütüphane bütçe kesintileri durumunda büyük ölçüde içeriğe erişimi kaybetme riski ile bağlantılı olarak koleksiyon geliştirme maliyetlerini amorti eder. Aynı zamanda, abonelik modeli kitap listelerinin yıllık olarak yenilenmesi ve güncellenmesini gerektirdiğinden dijital başlıkların ayıklanması sorununu önlemek için de bir yöntem olabilmektedir.

Yukarıdaki tüm modeller masaüstü, dizüstü ve notebook bilgisayarlarda çalışacak şekilde tasarlanmıştır. Abone olunan, evde eğitim kullanıcıları arasında popüler olan Rosen Classroom ve Britannica Digital Learning gibi, kitap koleksiyonları hazır eğitim paketleri Ulusal Eğitim Müfredatı ve Program Standartları ile uyumludur

◆ Okul Kütüphanesi E-kitap İş Modelleri

Çevirim içi perakendeci platform modelleri

Okul kütüphanelerinin, diğer halk kütüphaneleri için mevcut olmayan Beş Büyük yayıncıdan içerik erişimi seçeneği bulunmaktadır. Üç büyük çevirim içi kitap satıcısı / e-kitap okuyucu platformunun her biri, okul kütüphanelerinin kullanabileceği eğitim iş modelleri geliştirmiştir. Amazon, Apple ve Barnes & Noble'un her biri ayrı ve birbirinden farklı kullanım modelleri sunmaktadır. Farklılıkların çoğu, bu çevrimiçi perakendeci model tarafından kullanılan Dijital Haklar Yönetim Sisteminden (DRM) kaynaklanmaktadır. Her durumda yayıncılarının hiç birisinin halk kütüphaneleri için uyguladığı sınırlamalar olmaksızın e-kitaplar, birebir erişim şeklinde bir müşteri modeli ile lisanslanmaktadır.

Amazon

Amazon eğitim platformu Whispcast, hesaplar ve bu hesaplarla bağlantılı cihazlar çerçevesi içerisinde inşa edilmiştir. Kitaplar, bir e-posta adresi ile tanımlanmış bir hesap tarafından kullanılmak üzere lisanslanmaktadır. Bunlar genellikle, genel isimlerle yaratılmış hesaplar olabileceği gibi bir öğrenci veya görevli personelin e-postası ile yaratılmış hesaplardır. Seri numarası okula kayıtlı cihazlarla ilişkilendirilen hesapla bu cihaz üzerinden erişime izin verilmektedir. Belirli bir cihazdaki farklı içeriğe erişime izin vermek için araçlar ve hesaplarda değişiklikler yapılabilmektedir. Kütüphanenin ödünç verme modelini çoğaltmak için okulun cihazlarına esnek dağılım yetkilendirmesi yaparak her bir satın alınan kitap için bir hesap açılması gerekmektedir. Macmillan and Random House gibi yayıncılar da K-12 eğitimi için uygun ticari yayınlar sunsalar da, kapsamı ve verimliliği açısından çoğunlukla Amazon'un Whispcast platformu tercih edilmekte ve kullanılmaktadır.

Apple

Apple tarafından kullanılan Dijital Haklar Yönetim Sistemi (DRM), okula ait beş adete kadar yetkilendirilmiş bilgisayarlara uygun şekilde içerik sunan en güvenilir sistemdir. Bu kapsamda ele alındığında, iBook üç model içerisinde en esnek erişime sahip ve ayrıca kütüphanede basılı ödünç vermeye izin veren tek modeldir.

Barnes & Noble

Nook eğitim platformu; sınıf ders takımları, okuma grupları, kitap kulüpleri vb. gibi önceden tanımlanmış bir okuyucu grubu veya tek bir okuyucunun okuyacağı bir kitap (veya

kitap takımı) için yüksek düzeyde destek sağlamaktadır. Bu programla, Nook gruplar için ayarlanır ve gruptaki her bir Nook için içerik satın alınır (bire bir erişim kopyaları)

Sonuç

Ticari yayıncılarla ilgili olarak halk kütüphaneleri ile aynı sorunlarla karşı karşıya kalmalarına karşın okul kütüphanelerinin özellikle K-12 düzeyde kurgusal olmayan türdeki kitap yayıncıları açısından daha fazla seçenekleri bulunmaktadır. Bu yayıncılar, okulun ihtiyaçları doğrultusunda çekici seçenekler sunarak öncelikli müşterileri ile ortaklıklar kurmak için kendi iş modellerini geliştirmişlerdir. Kurgusal olmayan kitap yayıncılarının eğitim pazarı ile çalışmak istemelerinin bir nedeni kurgusal olmayan metinlerin doğasından daha çok misyonlarının bir parçası olarak sınıfların öğretimsel metin ihtiyaçlarını desteklemektir. Bu tür kaynakların sıklıkla ayıklanarak güncellenmesi gerekmektedir. Ayrıca bu yayıncılar K-12 okuyucularının ihtiyaçlarının oldukça farkındalar ve öğrencilerin içerikle etkileşimine olanak sağlayan yeni yayın formatlarını yaratmada öncülük etmektedirler. Multimedya ve içerik yaratma araçları, düz metinleri eğitim uygulamaları, senoryalar ve zengin medya gibi zenginleştirilmiş içerik uygulamalarına dönüştürmede yenilikçi yöntemlerdir. Bu uygulamalar öğrencilerin, geleneksel basılı materyal veya düz dijital sürümleri ile gerçekleştirilemeyecekleri şekilde metinle etkileşime girmelerini sağlamaktadır. Bu tip yenilikler metni bir üst düzeye yükseltmekte ve okuyucularımızın heyecanlı vakit geçirmelerini sağlamaktadır.

CHRISTOPHER HARRIS is director of the School Library System, Genesee Valley (N.Y.) Educational Partnership. RIC HASENYAGER is director of library services, New York City Department of Education. CARRIE RUSSELL is director of ALA's Program on Public Access to Information.